

Kood	punktid
------	---------

XXVIII AJALOO-OLÜMPIAAD

VIII KLASS

Lõppvoor 4.märts 2022

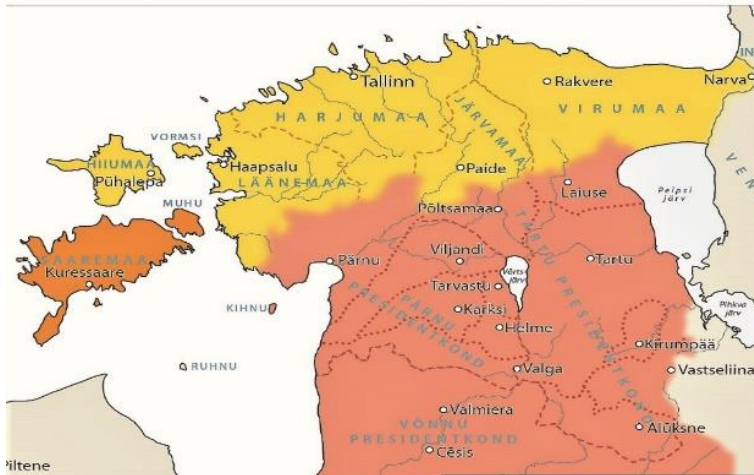
ROOTSI SUURRIIGI KUJUNEMINE JA HIILGEAEG. EESTI ROOTSI RIIGI KOOSSEISUS

Koostaja Enne Küng

	Punkte
<p>Täida lüngad.</p> <p>1) Põhja-Euroopas aastatel 1397–1521 eksisteerinud Kalmari uniooni moodustasid ..... ja ..... ning nende juurde kuuluvad alad.</p> <p>Unioon ei olnud võrdsete riikide ühendus, vaid selles domineerisid ..... [riik] majanduslikud ning välis- ja sisepoliitilised huvid. .... oli juba 15. sajandil mitmel korral unioonist välja astunud, kuid 1521. aastal tehti seda lõplikult, kui puhkes ..... - vastane vabadusvõitlus, mis lõppes ..... aastal Rootsis uue kuninga valimisega, kelleks sai ..... . Sellega pandi aluse uusaegsele Rootsi riigile.</p>	3
<p>2) Täida lüngad.</p> <p>Rootsi kuningas Gustav I Vasa on ajalukku läinud Rootsi tsentraliseeritud rahvusriigile aluse panijana. Üheks Gustav I reformiks oli 1527. aastal Västeråsi riigipäeval alguse saanud reformatsioon. Reformatsioon Rootsis viidi esialgu läbi kuningavõimu poolt ja selle peamine eesmärk ei olnud uuele usule üleminek, vaid kiriku ..... võimu murdmine ja ..... riigistamine.</p>	1
<p>3) Millise riigivõimuasutusega on tegemist? Täida lüngad.</p> <p>16.–17. sajandil seisid Rootsi kuningavõimu kõrval kaks olulist riigivõimuasutust, mis osalesid maa valitsemisel: ..... moodustus Rootsi kõrgeadli perekondade esindajatest, kes nõustasid kuningavõimu olulistes küsimustes. .... moodustasid nelja seisuse esindajad – aadlikud, vaimulikud, linnakodanikud ja talupojad – kes kiitsid heaks või lükkasid tagasi kuninga poolt esitatud ettepanekud.</p>	2

<p>4) Täida lüngad.</p> <p>16.–17. sajandil oli Rootsi vaene, hõredalt asustatud põllumajandusmaa. Ainus majandusharu, mis tõi Rootsi riigikassase suur tulu, oli .....kaevandamine ja töötlemine. Selle toodang .....jms näol oli nõutud Lääne-Euroopa turul ja selle produkte kasutati nii argielus, laevanduses kui ka sõjanduses. 17. sajandi keskpaiku moodustas see toodang 89% Rootsi ekspordi väärtusest.</p>		1
	<p>5) Kellest on juttu? Täida lüngad.</p> <p>Gustav II Adolphi tütar, kuninganna.....kes oli võimul aastatel ..... - ..... loobus troonist, läks .....usust üle .....usku ja suurema osa oma järgnevast elust elas Roomas ning on maetud Vatikanis Püha Peetruse basiilikasse.</p>	2
<p>6) Nimeta kuningas, kellega sündmus on seotud.</p> <p>1. .... – liitis Tallinna linna ja Põhja-Eesti Rootsi riigi koosseisu (1561); alustas Liivimaa vallutamist;</p> <p>2. .... – viis Eestimaa vallutamise lõpuni ja sõlmis Pljussa relvarahu (1583);</p> <p>3. hertsog..... seejärel kuningas..... – alustas ulatuslikku sõjalist kampaaniat Liivimaa vallutamiseks oma vennapoja, Poola kuningas Sigismund III vastu;</p> <p>4. .... – liitis Liivimaa Rootsi riigi koosseisu, sõlmis Altmarki relvarahu (1629);</p> <p>5. .... – viis Eesti- ja Liivimaal sarnaselt Rootsi riigiga sisse absolutistliku valitsemiskorra ja teostas reduktsiooni (1680.–1690. aastad);</p> <p>6. .... – Põhjasõja-sündmused Eesti- ja Liivimaal, Narva lahing (1700).</p>		3
<p>7) Täida lüngad.</p> <p>1558. aastal puhkenud Vene-Liivimaa sõja tulemusel alustas Rootsi 1560.–1561. aastal läbirääkimisi Eestimaa seisuste esindajatega, pakkudes neile seniste .....säilimist, ...kaitset ning .....toetust. Selle tulemusel vandusid Harju-Viru rüütelkonna ja osade Järva vasallide esindajad ning Tallinna raad ja kodanikkond .....[kuu nimetus]1561 truudust Rootsi riigile.</p>		2

8) Nii 1583. kui ka 1600. aasta seisuga oli Eesti ala jaotatud kolme kuningriigi vahel (vaata kaarti). Märgi riik ja millal (mis aastast mis aastani) see ala kuulus konkreetse riigi koosseisu ning millise sündmusega ja millal sai Rootsi selle territooriumi endale.

10

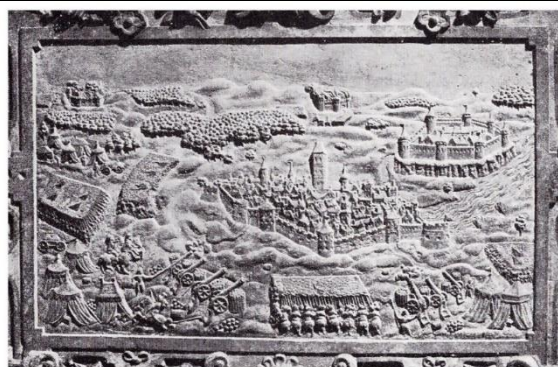
Põhja-Eesti kuulus ..... kuningriigi koosseisu, aastatel ..... - .....

Lõuna-Eesti kuulus ..... kuningriigi koosseisu, aastatel ..... - .....

..... rahvarahuga ..... aastal sai Rootsi selle territooriumi endale.

Saaremaa kuulus ..... kuningriigi koosseisu, aastatel ..... - .....

..... rahuga ..... aastal sai Rootsi selle territooriumi endale.

9) Täida lüngad. Fotol on kujutatud **Narva lahing**, 1

milles Rootsi vägede ülemjuhatajaks oli

Rootslased piirasid Narva kindlust ja vallutasid

selle tormijooksuga ..... [millal]. Kaks

aastat hiljem uppus väejuht Narva jõkke.

10) Täida lüngad.

Aastatel 1700–1721 peetud Suure Põhjasõja eel sõlmisid kolm riiki – .....

..... ja ..... – Rootsi-vastase koalitsiooni. Seda koalitsiooni

aitas ette valmistada Liivimaa aadlimees ....., kes oli Saksi kuurvürsti

teenistuses. Võimalus sõda alustada tulenes sellest, et Rootsi positsioon Kesk- ja Põhja-Euroopas

oli ..... samas kui tema naabrite oma oli ..... Suur Põhjasõda puhkes

Saksi vägede tulekuga ..... linna alla ja selle ümber piiramisega ..... [millal].

4

<p>11) Märki lünka sobiv termin (kodukariõigus, privileeg, pärisorjus, reduktsioon, Suur näljahäda, vakuraamat):</p> <p>1. .... – mõne seisusliku grupi, inimeste või organisatsiooni majanduslikke ja poliitilisi eesõigusi kinnitav dokument. Anti näiteks aadlile, linnadele, kaupmeestele, ettevõttele vms,</p> <p>2. .... – riigi käest erakätesse läänistatud mõisate tagasivõtmine riigile, nt Rootsis ja Eestis toimus 1680.–1690. aastatel,</p> <p>3. .... – talupoegade sõltuvus mõisast, mida iseloomustavad sunnismaisus ja teorent,</p> <p>4. .... – mõisnike õigus karistada talupoegi ihunuhtlusega või lühiajalise arestiga,</p> <p>5. .... – taludel lasunud koormiste loend,</p> <p>6. .... – 1695. aasta viljaikaldusele 1696 ja 1697 järgnenud nälg ja suur suremus.</p>	3
<p>12) 17. sajandil oli tänasel Eesti alal 10 linna, kuid mitte kõik neist ei säilitanud raevõimu linna elanike ja territooriumi üle, vaid nad anti Rootsi võimude poolt läänina erakätesse. Nimeta need linnad.</p> <p>1. .... 2. .... 3. ....</p>	2
<p>13) Nii keskaegse kui ka 16./17. sajandi Tallinna majandustegevuse põhialus oli kaubandus. Peamised sisseveokaubad olid: ....., ..., ... , ja väljaveokaubad: : ....., ..., ...</p>	2
<p>14) Kuidas olid Narva ja Arhangelsk 17. sajandil omavahel seotud?</p> <p>Vastus: .....</p>	1
<p>15) 17. sajandil tekkisid tsunftikäsitöö kõrvale manufaktuurid, mida iseloomustasid eriprivileeg toota konkreetset kaubaartiklit, tootmise organiseerimine, spetsiaalsete hoonete ja mehhanismide kasutamine, tööjaotuse rakendamine jms. Ka Eestis tekkisid manufaktuurid. Hiiumaal Hütis toodeti: ....., Narva jõe ääres asusid ..... ja Tallinnas Ülemiste järve juures töötas .....</p>	3
<p>16) Täida lüngad.</p> <p>Taludel oli 17. sajandi lõpul põldu tavaliselt kuni 10 hektarit. Talupõldude tootlikus oli mõisate omadega võrreldes .....Nii mõisa- kui ka talupõldudel valitses ..... väljasüsteem, mille puhul põlispõld oli jagatud kolmeks enam-vähem ühesuuruseks väljaks. Tulenevalt</p>	3

kohapealse ja Lääne-Euroopa turu nõudlusest olid kasvatatavatest viljadest kõige tähtsamad ..... ja ..... Viljapea keskmiseks saagikuseks loeti ..... seemet. Põlluharimisega oli tihedalt seotud karjakasvatus. Karjakasvatus oli põllunduse kõrval tagaplaanil. Loomi oli vaja eelkõige põllu ..... ja .....

17) Kui Eesti alal elas 1558. aasta paiku hinnanguliselt 250 000 inimest, siis 1625. aasta paiku oletatakse elanike arvuks 140 000. 1695. aastal võis siin elada isegi kuni 400 000 inimest. Vahetult peale Rootsi võimuperioodi lõppu 1711.–1712. aastal oli aga rahvaarv kahanenud niipalju, et siin elas alla 200 000 inimese. Millest tulenes nii suur rahvaarvu kõikumine? Nimeta pideva sõjategevuse kõrval vähemalt kolm sellesse perioodi jäävat suurt rahvastiku katastroofi ja dateeri need.

Aastad (algus ja lõpp)	Rahvastiku katastroof

18) Rootsi võimu perioodil moodustasid Eesti alal põhirahvusgruppi eestlased, kuid siin elas teisigi rahvusgruppe. Aseta tõesed vastusevariandid lünkadesse (**rootslased, sakslased, soomlased, venelased**).

16.–17. sajandil elasid linnades peamiselt ..... ; Ida-Eestis, Peipsi läänekaldal, Narvas elas suurel hulgal ..... ; Põhja-Eesti ja Tallinna elas eestlaste kõrval ..... ning
4) Lääne-Eesti saartel ja rannikualal elasid .....

19) Eesti kultuuriloos olulised tegelased. Ühenda paarid numbri abil. Isiku ees olev number aseta variandi ette, mida pead õigeks.

- Balthasar Russow .... Bengt Gottfried Forseliuse õpilased, kes demonstreerisid oma teadmisi Rootsi kuningale,
- Bengt Gottfried Forselius .... Puhja köster, kes kirjutas luuletuse Tartu hävitamisest Põhjasõja ajal,
- Andreas ja Adrian Virginus .... esimese eesti keele grammatika koostaja,
- Heinrich Stahl .... kroonik, kes on käsitlenud Vene-Liivimaa sõda (1558–1561) ja sellele järgnenud võitlusi Liivimaa pärast ja kelle kroonika on tõlgitud eesti keelde,
- Ignatsi Jaak ja Pakri Hansu Jüri .... pastorid, kes tõlkisid Uue Testamendi eesti keelde,
- Käsu Hans .... kirjamees ja koolmeistrite seminari asutaja.

<p>20) Alljärgnevalt on toodud lõik Christian Kelchi 1695. aastal Tallinnas trükitud kroonikast „Liivimaa ajalugu“. Lõigu sisu laenas Kelch Friedrich Meniuselt. Millist sündmust alljärgnevas lõigus kirjeldatakse, millal see toimus ja kes oli tekstis mainitud kindralkuberner?</p> <p>Varahommikul kogunesid [--] suurde auditooriumi, [--] kus ühel kateedri ees seisval laual lebasid kollastesse ja sinistesse tafträtikuisse mähitud [--] insiigniad. Kell kaheksa helistati kõiki kelli ja seepeale tuli kõrgeauline kindralkuberner nende saatel, kes olid Liivimaa provintsidest ja linnadest kõigi seisuste poolt läkitatud sellele sündmusele kaasa elama, lossist auditooriumisse, võttis oma kaaskonnaga istet kateedrist paremal, <i>senatus academicus</i> aga võttis aset vasakut kätt. Seejärel [--] pidas kindralkuberner ilusa ladinakeelse kõne ja maalis selles kõigepealt kuulajatele ohtrasõnaliselt silme ette, kuidas nüüd viimaks oli see tükk aega käsil olnud ettepanek selle [--] rajamiseks jõudnud vastu kõikide seda tööd nurja ajada püüdnud pahasoovijate ja laimajate ootust õnneliku lõpptulemuseni, mille eest oli iseärnis põhjust tänada armsat Jumalat. Edasi tõstis ta asjakohaselt esile kuulsustväärt asutaja, kuningas Gustavus Adolphuse [--]. Edasi lisas ta, et kõigist hüvedest, mida see [--] pakub, peavad saama rõõmu tunda mitte üksnes aadel ja kodanikuseisus, vaid ka talurahva lapsed [--]. Seejärel pöördus kõrgeauline kindralkuberner oma kõnega Liivimaa seisuskonna poole ja pani nendele südamele, kui tähtis on see, et sõjakat Liivimaad harjutataks vooruslikkuse ja kombekusega, mis ei saaks toimuda paremini, kui et keset maad asutataks säherdune tööriist, mille abiga pühitaks välja barbaarne roojasus ja toodaks tarvitusele head õpetused ja kombed. [--] Lõpetuseks manitses ta [--], et igaüks teeks seda, mida nõuab tema kohus ja au, ja andis seejärel [--] üle [--] privileegid ja insiigniad.</p> <p>Sündmus:.....</p> <p>Sündmuse toimumise aeg: .....</p> <p>Kindralkuberner nimi: .....</p>	<p>3</p>
<p>21) Leia sobiv kiriku- ja usueluga seotud mõiste (katekismus, kirikuraamat, kirikuvisitatsioon, köster, pastoraat, Piibel):</p> <p>1)..... – ristiusu õpetuse aluseks olevate Uue ja Vana Testamendi tekstide kogu;</p> <p>2)..... – lühike, kristliku usuõpetuse tähtsamaid seisukohti esitav käsiraamat;</p> <p>3)..... – kirikuteener, kelle ülesanne on vaimulikku abistada jumalateenistustel ja kiriklikel ametitalitustel, juhatada koguduselaulu ning anda lastele usuõpetust;</p> <p>4)..... – kirikus peetud sündinute ja ristitute, abiellunute ja surnute register;</p> <p>5)..... – kirikukoguduse materiaalse, usulise ja haridusliku seisundi uurimine, rahvakeeli <i>kiriku katsumine</i>;</p> <p>6)..... – pastori elu- ja ametihoone, kirikumõis.</p>	<p>3</p>

<p>22) Millise mõiste ja linnaga on seotud järgneva loetelu: Spes, Justitia, Pax, Victoria, Honor, Gloria, Fama, Triumph, Fortuna?</p> <p>Mõiste:.....</p> <p>Linn:.....</p>	1
<p>23) Pärast Narva lahingut 1700./1701. aasta talvel viibis kuningas Karl XII ühes tänasele Jõgevamaale jäävas kindluses. Sealt juhtis ta umbes poole aasta jooksul Rootsi riiki. Millisest kindlusest on jutt?</p> <p>Vastus:.....</p>	1
<p>24) Mille puhul jagati Tallinna elanikele 6. juunil 1631 raekojaplatsil rahvale tasuta süüa ja õlut?</p> <p>Õige variandile järele märgi rist (X).</p> <p>1) kuningas Gustav II Adolf külastas Tallinna .....</p> <p>2) linlased tähistasid Rootsi vägede võitu Breitenfeldi lahingus .....</p> <p>3) kuningale sündis troonipärija .....</p> <p>4) Rootsi sõlmis rahulepingu Taaniga .....</p> <p>5) linnas avati gümnaasium .....</p>	1